

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА БАНКІВСЬКОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Розглянено особливості входження та функціонування іноземних банківських структур на банківському ринку України. Автором визначено позитивні та негативні наслідки експансії іноземного капіталу в банківську систему України в контексті впливу на забезпечення її фінансової стійкості, економічний суверенітет країни та змін у веденні банківського бізнесу.

Ключові слова: іноземний банк, банк з іноземним капіталом, банківська система, експансія іноземного банківського капіталу, банківський нагляд.

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку банківської системи та економіки України потребує чіткого визначення орієнтирів подальшого сталого зростання. Швидкі процеси структурної трансформації вітчизняної банківської системи кінця ХХ - початку ХХІ століття зумовили постановку обговорення нової актуальної проблеми - функціонування банківської системи умовах входження іноземного капіталу.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Дослідження різноманітних аспектів функціонування іноземних банків та їх вплив на економіку приймаючої країни привернуло увагу багатьох зарубіжних учених, таких як: В. Бруно, Г. Дегріс, М. Джанетті, С.Классенс. Щодо вітчизняних науковців, то найбільш фундаментально ця проблема розглянена у працях В. Геєця, О. Дзюблюка, Р.Корнилюка, А. Мороза, Т. Смовженко, Ф.Шпиґа та інших. Водночас часті зміни у законодавчих і нормативно-правових актах та динамічні зміни на фінансовому ринку спричинили виникнення численних прогалин в організаційно-правових засадах створення та функціонування філій, представництв та дочірніх структур іноземних банків. Зазначимо, що головною проблемою у даній дискусії є визначення потенційно-позитивних і негативних наслідків присутності структурних одиниць іноземних банків в Україні.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає у тому, щоб визначити сутність іноземного банківського капіталу та його вплив на банківський сектор України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Перш ніж досліджувати наслідки присутності іноземних банків в Україні, треба визначити саме поняття "іноземний банк", яке в Україні не має юридичного трактування. Вітчизняне законодавство пояснює термін "банк з іноземним капіталом" як банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 %. Таке трактування враховує участь іноземного капіталу в банківській

установі, частка якого становить більше 10 % і не враховує можливості вкладених кількома інвесторами коштів менше цієї частки. Цей нормативний термін складно застосовувати для проведення точних емпіричних досліджень впливу іноземного банківського капіталу, оскільки до банків з іноземним капіталом можуть належати різні структури за своєю специфікою, метою функціонування та належності капіталу. Отже, головною ознакою іноземного банку є розташування фактичного центру прийняття стратегічних рішень за кордоном, а також мажоритарний контроль іноземних власників.

Основними внутрішніми передумовами експансії іноземного капіталу в банківську систему України є: структурна розбалансованість вітчизняної банківської системи; обмежена кількість фінансово надійних банків в Україні; низька конкурентоспроможність вітчизняної банківської системи.

Основними зовнішніми передумовами експансії іноземного капіталу в банківську систему України є: процеси фінансової глобалізації у світі; експансія банківського капіталу з перенасиченими ресурсами ринків промислово розвинутих країн; завершення переділу ринків банківських послуг у країнах Центральної та Східної Європи [1].

Станом на 1 грудня 2012 року в Україні діє 55 банків із іноземним капіталом, з них 23 зі 100-відсотковою участю іноземного інвестора. Зокрема, найбільш відомі з них "Райффайзенбанк Україна" (Австрія), "Ерсте Банк" (Австрія), "Сітібанк (Україна)" (США), "ІНГ Банк Україна" (Нідерланди), "Каліон банк Україна" (колишній Банк Креді Ліоне Україна) (Франція), "ХФБ Банк Україна" (колишній Банк Австрія Кредитанштальт Україна, Німеччина), "Банк Пекао (Україна)" (Польща - Пекао S. A. який входить у групу UnicreditoItaliano), "Кредит Банк (Україна)" (колишній Західноукраїнський комерційний банк) (Польща (Бельгія - KBS)), "Альфа-Банк" (Росія), "НРБ-Україна" (Росія), "Банк Петрокоммерц

Україна" (Росія), "Перший український міжнародний банк", "ПроКредит Банк" ("Мікрофінансовий"), "Кредитпромбанк" (Росія), "ВАбанк", "Енергобанк" (Росія), "Лідер" (Росія), "Легбанк" (Росія), "УкрСиббанк" (BNP Paribas, Франція), "Ажіо" (Швеція - фінансова група SEB), "Аваль" (Райффайзен Інтернешнл Банк-Холдинг АГ, Австрія), Транс банк (Казахстан - банк ТуранАлем), Внєшторгбанк (колишній "Мрія") (Росія), Міжнародний іпотечний банк, "Форум", "Шведбанк"(Колишній "ТАС-комерцбанк") та інші (табл.1).

Таблиця 1.

Динаміка присутності іноземного капіталу в банківському секторі України

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
Кількість діючих банків	157	158	160	165	170	175	184	182	176	177
Із них із іноземним капіталом	20	19	19	23	35	47	53	51	55	55
в т.ч. зі 100-% іноземним капіталом	7	7	7	9	13	17	17	18	20	23
Частка іноземного капіталу у статутному капіталу банків, %	13.7	11.3	9.6	19.5	27.6	35	36.7	35.8	40.6	39

*станом на 01.11.2012 [2]

Аналізуючи географію іноземного капіталу, який працює в банківській системі України, зауважимо, що він представлений 23 країнами

світу, найбільшу частку в ньому станом на початок 2012 р. складає капітал з Росії, Кіпру, Австрії, Франції, Нідерландів та Угорщини (рис. 1).

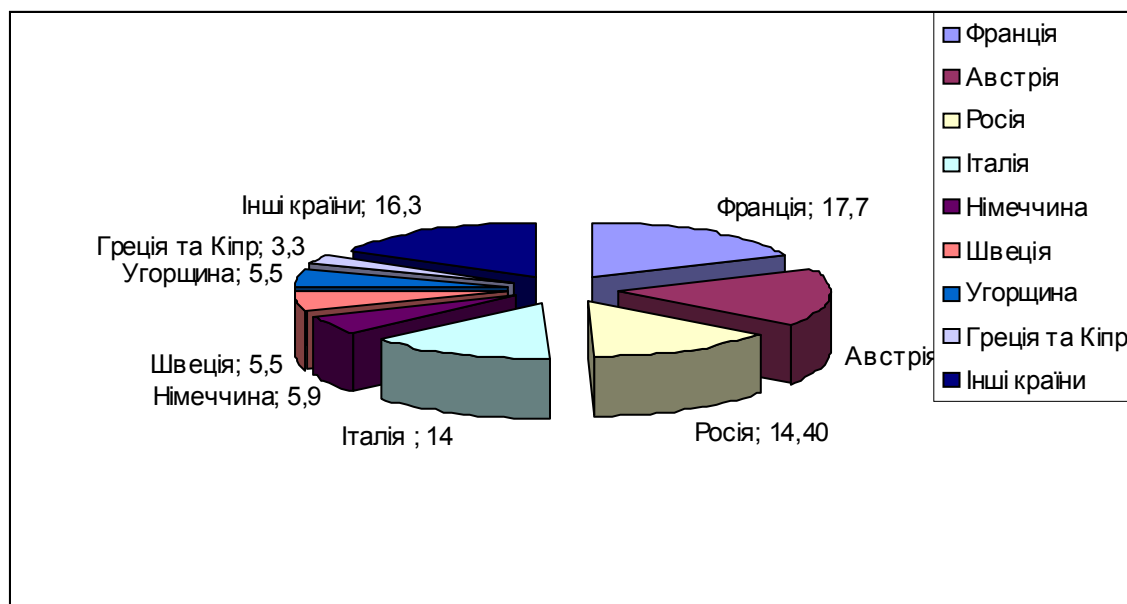

Рис. 1. Структура інвестицій у банківський сектор України (по країнам), (частка у капіталі банків з іноземним капіталом, %)

За оцінками фахівців, починаючи з 2008 року іноземний банківський капітал увійшов у новий (шостий) етап свого розвитку на Україні. Наявність банків з іноземним капіталом в Україні позитивно впливає на розвиток фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій і розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. Яскравим підтвердженням значної ролі іноземного капіталу в банківській системі України є поведінка іноземних банків в умовах фінансової кризи. Так, іноземні банки краще за вітчизняні відреагували на заклики Національного банку України щодо підвищення капіталізації, збільшивши протягом кризи загальний обсяг власного капіталу на 38 %,

в той час, як власний капітал банків з українським капіталом знизився на 17 % [3, С. 77].

Під час кризи у трьох вітчизняних банків з Топ-50 загальні активи стали нижчими за зобов'язання, у п'яти банках введена тимчасова адміністрація Національного банку України. Водночас жоден з банків з іноземним капіталом не мав аналогічних проблем, а навпаки під час кризи збільшували свої активи (рис.2). Більше того, в період кризи на український ринок прийшли Внешекономбанк (Росія) та Дойчебанк (Німеччина). Як бачимо, приватні вітчизняні банки виявилися менш фінансово стійкими до кризових явищ порівняно з іноземними, оскільки вони позбавлені зовнішньої підтримки.

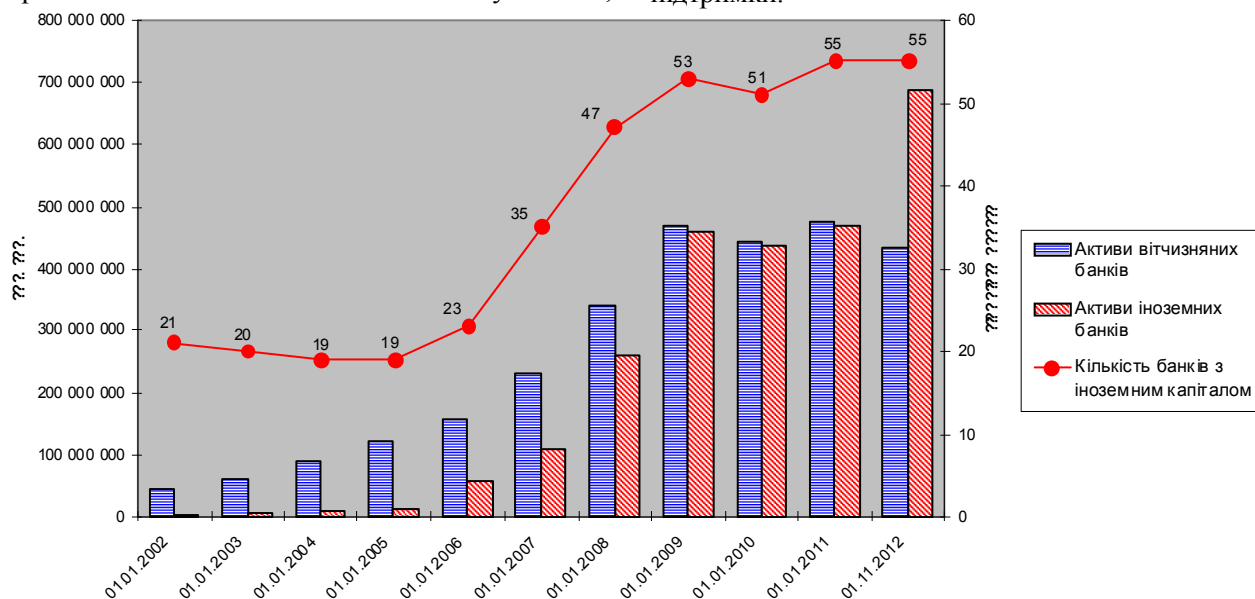

Рис. 2. Динаміка іноземних банківських інвестицій, 2002-2012 р.р.

Аналізуючи кризовий період 2008-2010 років та посткризовий період, варто зазначити, що:

1. Втечі іноземних банків не відбулося: жодного іноземного банку не було продано, ліквідовано чи рекапіталізовано; материнські холдинги надали необхідну фінансову підтримку, що сприяло відновленню фінансової стійкості БСУ; іноземні банки зберегли лояльність клієнтів, депозитна база не знизилась

2. Наслідками кризи для іноземних банків стало: зниження кредитної активності, особливо в сегменті довгострокового кредитування населення і валютного кредитування; застосовано антикризові заходи в аспектах зниження витрат, стимулювання вхідних CF, подолання дисбалансів (валютного, процентного), реструктуризація (бізнес-процесів, активів); зруйновано частину міфів про ризики іноземних банків (особливо з приводу того, що іноземні банки виводять свій капітал, прибутки за кордон і нехтували кредитними ризиками.)

3. Посткризовий період. У посткризовий період у ЗМІ поширилась паніка, що іноземні банки виходять з банківського сектору України. Але статистика парадоксальна:

- Кількість банків з іноземним капіталом у 2011 році знизилась всього на 2 (з 55 до 53). А у 2012 році знову збільшилась до 55-ти.

- Частка іноземного банківського капіталу навіть зросла з 35,8 у 2010 році до 39% у 2012-му. Хоча, відмітимо, що певна кількість іноземних банків всетаки вийшла з банківського сектора через зміну стратегії та зміщення ринків.

Відтік іноземних інвестицій чи зміна стратегії:

- СЕБ - продав роздрібний банк, але лишився на ринку, купивши А-банк.

- Сведбанк - згорнув ритейл, але сфокусувався на корпоративному сегменті.

- Кредит Європа Банк - заклав роздрібні відділення, розвиває корпоративний бізнес.

- Укрсиббанк продав портфель прострочених кредитів Дельта-банку(ЗМІ), далі розвиває ритейл.

Відтік іноземних інвестицій чи перерозподіл ринку (заміщення):

- VAB - ізраїльські акціонери продали частку кіпро-українському інвестору.
- Ренесанс-капітал - проданий українському інвестору (SCM FO ltd, Кіпр, 100%).
- БГ Банк - проданий українському інвестору, у Банку Грузії лишилось 19% акцій.
- Фольксбанк - дочірні банки австрійської материнської групи продані Сбербанку Росії.
- Home Credit Bank в Україні - проданий акціонерам "Платинум Банку" - кіпрському фонду з іноземними інституційними інвесторами [4, С.63-68].

Зауважимо, що найбільше криза 2008-2010 років вплинула на вихід іноземних банків з роздрібного бізнесу. До основних причин виходу іноземних банків з роздрібного бізнесу треба віднести:

1. Внутрішні економічні: слабкий ріст реальних доходів населення; низька платоспроможність корпоративних позичальників; висока частка неповернень, високі витрати на роботу колекторів.

2. Внутрішні регуляторні: заборона кредитування фізичних осіб в іноземній валюті; рестрикційна монетарна політика НБУ по стримуванню ліквідності.

3. Зовнішні економічні: підвищення вартості зовнішніх запозичень на фоні кризи суверенних боргів у ЄС; певне розчарування західних інвесторів в Україні.

4. Зовнішні регуляторні: посилення вимог "БАЗЕЛЬ III" до адекватності основного капіталу, на який негативно впливає частка ризикових активів у країнах присутності [5]

Узагальнюючи проведений аналіз, можна виділити такі потенційні переваги, що несе в собі присутність іноземного банківського капіталу для приймаючої країни:

1. Вища ефективність діяльності іноземних банківських структур в порівнянні з комерційними банками приймаючої країни, що знаходить своє відображення й у кращій якості активів і меншій частці недоходних активів: дебіторської заборгованості, основних засобів і нематеріальних активів;

2. Інтернаціональний характер банківських операцій, що у першу чергу досягається за рахунок могутніх філіальних мереж по усьому світу й освоєння нових інформаційних технологій, що дозволяють робити операції в міжнародному масштабі.

3. Ширший та більш якісний спектр банківських послуг. Дані послуги водночас є нижчими за вартістю. Варто також відзначити високу корпоративну культуру та прозорість діяльності банків з іноземним капіталом.

4. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи та демонополізація її окремих сегментів за рахунок входження іноземних банків. Як наслідок і зростання обсягу кредитних ресурсів і посилення стабільності їх джерел. Іноземні банки з вищою капіталізацією, на відміну від місцевих, будуть спроможні здійснювати кредитну діяльність навіть під час економічного спаду.

5. Поліпшення банківського нагляду і регулювання банківської діяльності, що знаходить своє відображення як і у запровадженні системи страхування банківських ризиків, так і звуженні можливості для відмивання брудних коштів.

6. Підвищення кваліфікаційного рівня банківських працівників, оскільки вони будуть вимушені працювати за європейськими стандартами надання банківських послуг.

До потенційно негативних моментів можна віднести таке:

1. Банки з іноземним капіталом можуть бути менш схильними до здійснення кредитної діяльності у приймаючій країні, наприклад, коли економічна ситуація в ній різко змінюється, або надавати кредити лише великим компаніям, особливо з іноземним капіталом, лишаючи клієнтів із низьким кредитним рейтингом і роздрібний кредитний ринок місцевим банкам.

2. Присутність іноземних банківських структур може послабити позиції ще недостатньо розвинутої банківської системи країни. Місцеві банки, які неспроможні на рівних конкурувати з іноземними, банкрутують. Це може призвести до фінансової нестабільності. Іноземні банки завдяки конкурентним перевагам "відбирають" найбільш прибуткові вітчизняні ринки та клієнтів, залишаючи місцевим банкам обслуговування інших (більш ризикових) клієнтів, збільшуючи загальний рівень ризиків своїх портфелів (cherry picking).

3. Банки з іноземним капіталом можуть проводити лише спекулятивну діяльність, не надаючи повний спектр якісних банківських послуг. Вагомим видається той факт, що ризики та потенційні негативні моменти від проникнення іноземних банків стосуються не стільки ефективності, скільки більше стабільності банківської системи та рівня економічного розвитку приймаючої країни.

4. Ускладнення банківського нагляду за операціями філій іноземних банків. Імовірність збільшення спекулятивних операцій та операцій з відмивання "брудних" грошей.

Висновки. Кількісне та якісне збільшення присутності іноземного банківського капіталу, на нашу думку, може виступити і свідченням підвищення довіри до фінансового ринку країни. Зауважимо, що присутність іноземного

банківського капіталу може привносити для економіки України як позитивні, так і негативні наслідки. Насамперед, це залежить від кожної окремої іноземної банківської структури, що виходить на вітчизняний фінансовий ринок. Головним завданням держрегуляторів у сфері іноземного банківництва видається максимізація умов створення потенційно позитивних наслідків від присутності іноземного банківського капіталу та мінімізація (або ж нівелювання окремих аспектів) потенційно негативних наслідків і недопущення відверто слабких банків або ж тих, що сповідають принципи ведення недобросовісної банківської конкуренції.

Список літератури

1. Геєць В.М. Іноземний капітал у банківській системі України. Дзеркало тижня. № 26 (605). 0 - [Електронний ресурс] / В.М.Геєць. - Режим доступу : <http://www.dt.ua/2000/2040/53895/>.

2. Основні показники діяльності банків України [Текст] // Вісник НБУ. - 2012. - № 12. - С. 50.

3. Чуб О. О. Банки в глобальній економіці: монографія / О. О. Чуб. -К.: КНЕУ, 2009. -340 с

4. Корнилюк Р.Р. Іноземні банки в Україні: вплив та регулювання: Монографія. / Р. В. Корнилюк, І. Б. Івасів, О. М. Діба. - К.: КНЕУ, 2012. - 234 с.

5. Дзюблюк, О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи [Текст] / О. Дзюблюк // Банківська справа. - 2008. - №2. - С. 37-45.

6. Шпиг Ф. І. Проблеми експансії іноземного банківського капіталу в Україні [Текст] / Ф. І. Шпиг // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. Праць / ДВНЗ "УАБС НБУ". - Суми, 2005. - Вип. 14. - С. 317-325.

7. Bruno, V. The Real Effect of Foreign Banks [Text] / V. Bruno, R. Hauswald. -American University, 2009.

Анотація

Игорь Кузьмук

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИНОСТРАННОГО КАПИТАЛА НА БАНКОВСКОМ РЫНКЕ УКРАИНЫ

Рассмотрены особенности вхождения и функционирования иностранных банковских структур на банковском рынке Украины. Автором определены позитивные и негативные последствия экспансии иностранного капитала в банковскую систему Украины в контексте влияния на обеспечение ее финансовой стойкости, экономической суверенитет страны и изменения введении банковского бизнеса.

Ключевые слова: иностранный банк, банк с иностранным капиталом, банковская система, экспансия иностранного банковского капитала, банковский надзор.

Summary

Igor Kuzmuk

FEATURES OF THE OPERATION OF FOREIGN CAPITAL IN THE BANKING MARKET OF UKRAINE

In the article the features of including and functioning of foreign bank structures are considered at the bank market of Ukraine. By an author .the positive and negative consequences of expansion of foreign capital are certain in the banking system of Ukraine in the context of influence on providing of her financial firmness, economic sovereignty of country and changes in the conduct of bank business.

Keywords: foreign bank, bank with a foreign capital, banking system, expansion of foreign bank capital, bank supervision.